

UZASADNIENIE DO PROJEKTU STRATEGII NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI 2020-2030.

Osoby niepełnosprawne są jedną z grup społecznych znajdujących się w centrum zainteresowania polityki społecznej, realizowanej na poziomie centralnym i lokalnym. Wynika to z trudnego położenia tej grupy, nie tylko pod względem ekonomicznym, ale także pod względem możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, a tym samym realizacji ich praw. Brak odpowiednich rozwiązań i adekwatnego wsparcia przekłada się na brak możliwości włączenia społecznego. Należy zwrócić uwagę, że do osób niepełnosprawnych zaliczane są osoby o różnych rodzajach niepełnosprawności, wymagające zatem różnych instrumentów wsparcia. Polityka społeczna rządu na rzecz osób niepełnosprawnych musi uwzględniać ich potrzeby i aspiracje.

Zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku liczba osób niepełnosprawnych ogółem wynosiła na koniec marca 2011 r. niemal 4,7 mln (dokładnie 4 697,0 tys.). Tym samym liczba osób niepełnosprawnych w Polsce stanowiła 12,2% ludności kraju wobec 14,3% w 2002 r. (blisko 5,5 mln osób niepełnosprawnych w 2002 roku). Udział mężczyzn wśród osób niepełnosprawnych wynosił 46,1% wobec 53,9% dla kobiet. Prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności posiadało w 2011 roku przeszło 3,1 mln osób (dokładnie 3 133,5 tys.). Liczebność zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie (jednocześnie) wynosiła 2 652,0 tys., tylko prawnie – 479,5 tys., tylko biologicznie – 1 565,6 tys. Liczebność osób niepełnosprawnych biologicznie wynosiła 4 217,6 tys.

Osoby niepełnosprawne biologicznie zostały zdefiniowane jako osoby odczuwające ograniczenia zwykłych (podstawowych) czynności życiowych odpowiednich dla ich wieku. Rozróżniano 3 stopnie ograniczenia zdolności do wykonywania czynności podstawowych: całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną. We wszystkich tych przypadkach niemożność wykonywania ww. czynności musiała trwać lub przewidywano jej trwanie przez okres co najmniej 6 miesięcy.

W porównaniu z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku ogólna liczba osób niepełnosprawnych obniżyła się o 759,7 tys., tj. o 13,9%, zaś liczba osób niepełnosprawnych prawnie zmniejszyła się o 1 316,6 tys., tj. o 29,6%. Natomiast liczba osób niepełnosprawnych tylko biologicznie zwiększyła się o 559,0 tys., tj. o 55,5%.

Ponadto należy zaznaczyć, że według danych pochodzących z Elektronicznego Krajowego Systemu Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności aktualnie liczba osób zaliczonych do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem (o stopniu niepełnosprawności lub o wskazaniach do ulg i uprawnień) lub wyrokiem sądu dla kraju wynosi ponad 4 mln osób (stan na IV kw.2019).

Wsparcie osób niepełnosprawnych oraz ich opiekunów to jeden z priorytetów rządu. Wychodząc naprzeciw postulatowi środowiska osób niepełnosprawnych, przygotowano szereg działań i inicjatyw mających na celu poprawę warunków życia dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Pierwszym krokiem w tym kierunku jest oferta wsparcia dla rodzin wychowujących niepełnosprawne dzieci w ramach Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. Program ten obejmuje m.in.: zapewnienie wszechstronnej opieki nad kobietą i dzieckiem w czasie ciąży i po porodzie, pomoc w zakresie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, dostęp do usług koordynacyjno-opiekuńczo-rehabilitacyjnych, a także specjalistyczne poradnictwo i pomoc asystentów rodziny. Spójne podejście przyjęto także podczas prac nad Programem Dostępność Plus. Celem Programu Dostępność Plus jest podniesienie jakości życia i zapewnienie niezależności życia wszystkich obywateli, w tym osób starszych i osób z trwałymi lub czasowymi ograniczeniami. Służyć temu ma poprawa dostępności przestrzeni publicznej, produktów i usług w aspekcie architektonicznym, informacyjnym i komunikacyjnym.

Program „Dostępność+” to postulat nowych ram jakości życia, poprzez zapewnienie obywatelom równych szans w osiągnięciu pozycji społecznej, możliwości samodzielnego funkcjonowania i udziału w różnych sferach życia. Działania na rzecz zapewnienia dostępności pozostają w kompetencji wielu resortów, natomiast Program obejmuje te działania ponadsektorowo, dotykając różnych polityk publicznych. Przewiduje rozwiązania legislacyjne, organizacyjne, technologiczne, inwestycyjne i wsparcie finansowe. W Programie zawarto 44 działania pogrupowane w kilka kluczowych obszarów. Wszystkie działania będą realizowane w ośmiu następujących obszarach: architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja, usługi, konkurencyjność i koordynacja. Działania zaplanowane w ramach programu przełożą się wprost na zwiększenie poziomu aktywizacji społecznej i zawodowej oraz włączenia społecznego osób starszych i niepełnosprawnych.

Z myślą o poprawie sytuacji finansowej osób niepełnosprawnych podwyższono rentę socjalną do wysokości minimalnej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.¹

¹ od 1 marca 2020 r. na skutek podwyższenia kwot minimalnej renty i emerytury do 1200 zł

Podwyższono również wysokość zasiłku pielęgnacyjnego. Ponadto weszły w życie przepisy, umożliwiające nabycie prawa do zasiłku dla bezrobotnych lub świadczenia przedemerytalnego przez byłych opiekunów osób niepełnosprawnych, którzy utracili prawo do świadczenia pielęgnacyjnego, specjalnego zasiłku opiekuńczego lub zasiłku dla opiekuna z powodu śmierci osoby niepełnosprawnej, nad którą sprawowali opiekę. Warto również podkreślić, że od października tego roku weszło w życie świadczenie uzupełniające 500+ dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji, którego celem jest poprawa sytuacji osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji, znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji materialnej i zdrowotnej, w perspektywie długofalowej. Świadczenie uzupełniające przysługuje w kwocie do 500 zł. Jeśli jednak osoba niepełnosprawna pobiera emeryturę, rentę lub inne świadczenie finansowane ze środków publicznych i łączna kwota brutto tych świadczeń wynosi więcej niż 1100 zł, a nie przekracza 1700 zł, wysokość świadczenia uzupełniającego będzie niższa niż 500 zł. Będzie to różnica między kwotą 1700 zł i łączną kwotą przysługujących świadczeń.

Podjęto wysiłki na rzecz zapewnienia większej stabilności zatrudnienia osób niepełnosprawnych poprzez umożliwienie otrzymania dofinansowania do wynagrodzeń na osoby, które były zatrudnione jako pełnosprawne, a w trakcie zatrudnienia uzyskały status osoby niepełnosprawnej. Dla osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności wprowadzono szczególne uprawnienia w dostępie do świadczeń opieki zdrowotnej, usług farmaceutycznych oraz wyrobów medycznych. Zniesione zostały okresy użytkowania wyrobów medycznych, wprowadzono możliwość korzystania poza kolejnością ze świadczeń opieki zdrowotnej oraz zaopatrywania się w aptecę bez kolejki, korzystania z ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych bez skierowania oraz zniesiono limity finansowania świadczeń opieki zdrowotnej z zakresu rehabilitacji leczniczej.

Wobec możliwości, jakie stwarza dynamiczny rozwój gospodarczy Polski (w szczególności rozwój nowych technologii, informatyzacji, inwestycji i innowacji w sektorze produkcji i usług) połączony z inwestowaniem w kapitał ludzki oraz wyzwań związanych z pełnym wdrażaniem postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych ratyfikowanej we wrześniu 2012 roku, istnieje potrzeba stworzenia dokumentu strategicznego, który w sposób kompleksowy wyznaczałby kierunki działań wychodzące naprzeciw oczekiwaniom osób niepełnosprawnych i realizował ich prawa. Postanowienia Konwencji znajdują odzwierciedlenie w polskim porządku prawnym.

Kwestie niepełnosprawności zostały uwzględnione w wielu przepisach ustawowych odnoszących się do poszczególnych obszarów życia społecznego i zawodowego, istotnych z punktu widzenia funkcjonowania osób niepełnosprawnych w życiu codziennym na równi

z innymi. Należą do nich przepisy dotyczące obszarów takich jak edukacja, zatrudnienie, zabezpieczenie społeczne, ochrona zdrowia, transport czy kultura, przepisy prawa budowlanego czy wyborczego. Istniejące wcześniej przepisy zostały zmodyfikowane w taki sposób, aby zwiększyć dostępność i możliwość funkcjonowania w tych obszarach osób niepełnosprawnych na równi z osobami sprawnymi.

Wciąż podejmowane są wysiłki związane z zapewnieniem coraz lepszej realizacji praw wszystkim osobom niepełnosprawnym i poprawy ich sytuacji w poszczególnych obszarach

Polityka państwa na rzecz osób niepełnosprawnych w dalszym ciągu wymaga jednak kompleksowego, ponadsektorowego podejścia, przełamującego dotychczasowe schematy. Konieczne jest ustanowienie całościowych ram polityki krajowej na rzecz osób niepełnosprawnych. Taką właśnie rolę ma pełnić pierwsza polska Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2020-2030.

Konieczność opracowania niniejszego dokumentu została przewidziana w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, gdzie zaprezentowany został model zrównoważonego społecznie rozwoju, uwzględniający potencjał wszystkich grup społecznych. Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami stanowi jedno z narzędzi realizacji celu szczegółowego „Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony”. Ze względu na swój kompleksowy charakter, działania zawarte w niniejszej Strategii przyczynią się również do osiągnięcia pozostałych celów zapisanych w SOR.

Przyjęcie Strategii poświęconej osobom niepełnosprawnym jest jednym z warunków horyzontalnych finansowania polityki spójności UE w latach 2021-2027, który odnosi się bezpośrednio do procesu wdrażania postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Prace nad dokumentem zostały zapoczątkowane pod koniec 2016 r. Zobrazowały one skalę problemów, z którymi należało się zmierzyć przy tworzeniu całościowych ram polityki. Rozproszenie kompetencyjne organów odpowiedzialnych za sprawy osób niepełnosprawnych we wszystkich obszarach ich życia, zdiagnozowanie najistotniejszych problemów tych osób czy w końcu ustalanie odpowiednich rekomendacji i rozwiązań wymagało zaangażowania czasu oraz pracy wielu przedstawicieli różnych instytucji. Jednocześnie okazało się szansą na zbudowanie systemu współpracy i pola do współdziałania różnych środowisk na rzecz poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce.

Prace nad propozycją konkretnych działań zostały poprzedzone diagnozą stanu faktycznego. Diagnozę oparto zarówno na ogólnodostępnych danych statystycznych dotyczących sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce jak i różnego rodzaju raportach

i opracowaniach dotyczących tej tematyki. W diagnozie zawarto opis bieżącej sytuacji, jak i ocenę obecnie funkcjonujących rozwiązań. Na ich podstawie sformułowano szereg działań strategicznych, które następnie pogrupowano i podzielono na obszary priorytetowe Strategii:

- Priorytet 1: Niezależne życie
- Priorytet 2: Dostępność
- Priorytet 3: Edukacja
- Priorytet 4: Praca
- Priorytet 5: Zabezpieczenie społeczne
- Priorytet 6: Zdrowie
- Priorytet 7: Budowanie świadomości
- Priorytet 8: Koordynacja

Wymienione w ramach poszczególnych obszarów działania posłużą jako podstawa dla nowego systemu wsparcia. Bez tej bazy podejmowanie działań na rzecz osób niepełnosprawnych będzie mało skuteczne i nieefektywne. Tak zbudowana podstawa posłuży dla realizacji działań oddziałujących na kolejne obszary życia osób niepełnosprawnych: zdrowie, zabezpieczenie społeczne, edukację pracę. Wypracowane w ten sposób rezultaty pozwolą na osiągnięcie celu głównego Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2020-2030: zwiększenia poziomu włączenia osób niepełnosprawnych w życie społeczne i zawodowe.

Realizacja działań zawartych w Strategii na rzecz Osób z niepełnosprawnościami umożliwi osobom z niepełnosprawnościami niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach, w taki sposób, aby mogły funkcjonować w społeczeństwie na zasadzie równości z innymi osobami.

Zaproponowano aby Strategia weszła w życie w dniu następującym pod dniem ogłoszenia.